

O'smirlik davri musiqiy qobiliyatlarining rivojlanish qonuniyatlari va fortepiano o'qitish jarayonidagi psixologik xususiyatlari tahlili

Shaxnoza Islamovna Boboyeva
Buxoro xalqaro universiteti

Annotatsiya: Ushbu maqolada o'smirlik davrida musiqiy qobiliyatlarning rivojlanish qonuniyatlari va fortepiano o'qitish jarayonining psixologik xususiyatlari ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilinadi. O'smirlarning yoshga xos psixologik xususiyatlari, musiqiy idroki, eshitish qobiliyati, xotirasi, ritm tuyg'usi va ijodiy tafakkurining shakllanishiga alohida e'tibor qaratiladi. Shuningdek, fortepiano mashg'ulotlarida individual yondashuv, o'quv motivatsiyasi, emotsional barqarorlik va mustaqil ijrochilik ko'nikmalarini rivojlantirish masalalari yoritiladi. Tadqiqotda samarali pedagogik metodlarning o'smirlar musiqiy salohiyatini oshirishdagi ahamiyati ochib berilib, ta'lim jarayonini psixologik xususiyatlarga muvofiq tashkil etish bo'yicha ilmiy-metodik tavsiyalar asoslanadi.

Kalit so'zlar: o'smirlik davri, musiqiy qobiliyat, fortepiano ta'limi, yosh psixologiyasi, musiqiy idrok, eshitish qobiliyati, musiqiy xotira, ijodiy tafakkur, individual yondashuv, ijrochilik ko'nikmalari

Analysis of the developmental patterns of musical abilities during adolescence and the psychological characteristics of the piano teaching process

Shaxnoza Islamovna Boboyeva
Bukhara International University

Abstract: This article provides a scientific and theoretical analysis of the developmental patterns of musical abilities during adolescence and the psychological characteristics of the piano teaching process. Particular attention is paid to adolescents' age-related psychological characteristics and the development of musical perception, auditory abilities, memory, sense of rhythm, and creative thinking. Furthermore, the study examines the development of individualized approaches, learning motivation, emotional stability, and independent performance skills in piano lessons. The significance of effective pedagogical methods in enhancing adolescents' musical potential is highlighted, and scientific and methodological recommendations are

presented for organizing the educational process in accordance with their psychological characteristics.

Keywords: adolescence, musical abilities, piano education, developmental psychology, musical perception, auditory abilities, musical memory, creative thinking, individualized approach, performance skills

Zamonaviy musiqa ta'limi tizimida o'quvchilarning musiqiy qobiliyatlarini har tomonlama rivojlantirish, ularning ijodiy salohiyatini yuzaga chiqarish, badiiy-estetik dunyoqarashini kengaytirish va mustaqil ijrochilik ko'nikmalarini shakllantirish muhim pedagogik vazifalardan biri hisoblanadi. Ayniqsa, o'smirlik davrida musiqiy qobiliyatlarning rivojlanish qonuniyatlarini o'rganish hamda fortepiano o'qitish jarayonining psixologik xususiyatlarini hisobga olish alohida ilmiy-amaliy ahamiyat kasb etadi. Chunki o'smirlik inson shaxsining jismoniy, intellektual, emotsional va ijtimoiy jihatdan jadal rivojlanishi bilan tavsiflanadigan murakkab yosh davridir. Ushbu bosqichda o'quvchining o'ziga bo'lgan munosabati, mustaqil fikrlashi, qiziqishlari, estetik qarashlari va kelajakdagi kasbiy maqsadlari shakllanib boradi. Musiqa ta'limi esa mazkur jarayonlarni qo'llab-quvvatlash, o'quvchining ichki dunyosini boyitish va uning ijodiy imkoniyatlarini rivojlantirish uchun katta imkoniyatlarga ega.

Musiqa insonning hissiy olami, tafakkuri, xotirasi, diqqati va tasavvuriga ta'sir ko'rsatuvchi san'at turi sifatida shaxs kamolotida muhim o'rin tutadi. Musiqiy faoliyat jarayonida o'quvchi tovushlarni farqlash, ritmik munosabatlarni anglash, melodik rivojlanishni kuzatish, musiqiy obrazlarni tasavvur qilish va ularni ijro orqali ifodalashni o'rganadi. Ushbu jarayonlar nafaqat musiqiy bilim va ko'nikmalarning, balki idrok, xotira, diqqatni boshqarish, harakatlarni muvofiqlashtirish va ijodiy fikrlash kabi psixologik funksiyalarning ham rivojlanishiga ko'maklashadi. Shu sababli musiqiy qobiliyatlarni rivojlantirishni faqat ijrochilik texnikasini egallash bilan chegaralash mumkin emas. Mazkur jarayon o'quvchining psixologik xususiyatlari, ta'limga bo'lgan munosabati, avvalgi musiqiy tajribasi va individual imkoniyatlari bilan uzviy bog'liq holda o'rganilishi zarur.

Fortepiano musiqa ta'limida musiqiy qobiliyatlarni rivojlantirish uchun keng imkoniyat yaratadigan cholg'ulardan biridir. Uning diapazoni, ko'p ovozli ijro imkoniyati, melodik va garmonik tuzilmalarni birgalikda ifodalash xususiyati o'quvchining musiqiy tafakkurini kengaytirishga yordam beradi. Fortepianoda ijro etish jarayonida o'quvchi nota matnini o'qish, tovush balandligini aniqlash, ritmni saqlash, ikki qo'l harakatlarini muvofiqlashtirish, dinamik o'zgarishlarni boshqarish va musiqiy obrazni ifodalash kabi murakkab vazifalarni bajaradi. Ushbu vazifalarning muvaffaqiyatli amalga oshirilishi musiqiy eshitish, xotira, diqqat, harakat koordinatsiyasi va badiiy tasavvurning o'zaro hamkorligiga bog'liq. Demak,

fortepiano ta'limining samaradorligi o'quvchining texnik tayyorgarligi bilan bir qatorda, uning yoshiga xos psixologik xususiyatlarini to'g'ri anglash va pedagogik jarayonni shu asosda tashkil etishga ham bog'liqdir.

O'smirlik davrida musiqiy qobiliyatlarning rivojlanishini o'rganishning dolzarbligi shundaki, bu davrda o'quvchilarning o'z qiziqishlarini anglash, mustaqil qaror qabul qilish, o'z faoliyatini baholash va murakkab vazifalarni ongli ravishda bajarish imkoniyatlari kengayib boradi. Ular musiqiy asarlarning mazmuni, uslubi, xarakteri va badiiy ifoda vositalariga nisbatan chuqurroq munosabat bildirishga intiladilar. Shu bilan birga, o'smirlarning emotsional holati, o'ziga bo'lgan ishonchi, tengdoshlar fikriga munosabati va muvaffaqiyatga erishish istagi ta'lim jarayonidagi faolligiga ta'sir ko'rsatishi mumkin. Ayrim o'quvchilar ijrodagi muvaffaqiyatsizlikni tabiiy o'rganish jarayoni sifatida qabul qilsalar, boshqalari xatolar sababli o'z imkoniyatlariga shubha bilan qarashlari mumkin. Shuning uchun fortepiano o'qituvchisi o'quvchilarning psixologik holatini hisobga olishi, ularda o'z kuchiga ishonchni mustahkamlashi va musiqiy rivojlanish uchun qulay pedagogik muhit yaratishi lozim.

Musiqiy qobiliyatlar murakkab va ko'p tarkibli psixologik hodisa bo'lib, ularning rivojlanishi tabiiy imkoniyatlar, ijtimoiy muhit, musiqiy tajriba, ta'lim sifati va muntazam mashg'ulotlarning o'zaro ta'siri orqali kechadi. Musiqiy eshitish, ritm tuyg'usi, musiqiy xotira, melodik va garmonik munosabatlarni anglash, ijodiy tasavvur hamda ijrochilik harakatlarini muvofiqlashtirish ushbu qobiliyatlarning muhim tarkibiy qismlari hisoblanadi. Ular bir-biridan alohida rivojlanmaydi, balki musiqiy faoliyat davomida o'zaro aloqada namoyon bo'ladi. Masalan, fortepianoda asar ijro etish jarayonida o'quvchi tovushlarni eshitadi, ularni nota belgilariga bog'laydi, musiqiy materialni xotirada saqlaydi va barmoqlar harakati orqali ifodalaydi. Mazkur faoliyatning sifatli bajarilishi musiqiy va umumiy psixologik jarayonlarning uyg'unligiga bog'liq.

O'smirlik davrida ushbu qobiliyatlarning rivojlanishi individual xususiyatlarga ega bo'ladi. Bir o'quvchida musiqiy eshitish va melodik xotira tez rivojlanishi mumkin, boshqa o'quvchida esa ritm tuyg'usi, ijrochilik harakatlari yoki badiiy talqin qilish qobiliyati nisbatan kuchli namoyon bo'lishi mumkin. Shuningdek, o'quvchilarning avvalgi musiqa ta'limi, oilaviy muhiti, cholg'u bilan shug'ullanish tajribasi va mashg'ulotlarga ajratadigan vaqti ham ularning rivojlanish sur'atiga ta'sir qiladi. Bunday farqlarni hisobga olmasdan barcha o'quvchilarga bir xil talab va mashq usullarini qo'llash kutilgan natijani bermasligi mumkin. Shu bois musiqiy qobiliyatlarni rivojlantirishda individual yondashuv, diagnostik kuzatish, topshiriqlarni bosqichma-bosqich murakkablashtirish va o'quvchining erishgan natijalarini muntazam tahlil qilish muhim ahamiyatga ega.

Fortepiano o'qitish jarayonining psixologik xususiyatlarini tahlil qilishda o'quvchining bilish jarayonlari alohida o'rin tutadi. Nota matnini o'qish, musiqiy tovushlarni eslab qolish, ijro ketma-ketligini rejalashtirish va bir vaqtning o'zida bir nechta vazifani bajarish diqqat, xotira va tafakkurning faol ishtirokini talab qiladi. Dastlab o'quvchi nota belgilarini aniqlash va barmoqlar harakatini boshqarishga katta e'tibor qaratadi. Tajriba ortishi bilan ayrim harakatlar barqarorlashadi va o'quvchi musiqiy jummlalash, tovush sifati hamda badiiy ifodaga ko'proq e'tibor bera boshlaydi. Biroq bunday rivojlanish muntazam mashq, to'g'ri metodik rahbarlik va o'quv materialining mos tanlanishi bilan ta'minlanadi. Shuning uchun fortepiano darslarida texnik mashqlar, musiqiy tahlil va badiiy talqin vazifalarini o'zaro bog'liq holda tashkil etish zarur.

O'smirlarning musiqiy qobiliyatlarini rivojlantirishda motivatsiya ham muhim omil hisoblanadi. O'quvchining fortepiano bilan shug'ullanishga bo'lgan qiziqishi, musiqiy asarlarni o'rganishdan oladigan zavqi, ijro mahoratini oshirish istagi va erishilgan natijalarni his qilishi ta'lim jarayonidagi faolligini belgilaydi. Ichki motivatsiya o'quvchining musiqa bilan ongli ravishda shug'ullanishiga, mustaqil mashq qilishga intilishiga va murakkab vazifalarni bajarishda qat'iyat ko'rsatishiga yordam beradi. Aksincha, mashg'ulotlarning faqat baho olish yoki tashqi talablarni bajarish maqsadida tashkil etilishi uzoq muddatli qiziqishning susayishiga olib kelishi mumkin. Shu nuqtayi nazardan, pedagog o'quvchining qiziqishlariga mos repertuar tanlashi, erishilgan yutuqlarni ko'rsatishi, real maqsadlar belgilashi va musiqiy faoliyatning mazmunini anglashiga yordam berishi lozim.

Fortepiano ta'limida emotsional holat va ijrodagi psixologik barqarorlik masalasi ham dolzarbdir. Musiqiy asarni ijro etish vaqtida o'quvchi texnik aniqlikni saqlash, ritmik barqarorlikni ta'minlash va badiiy ifodani boshqarish bilan bir qatorda, hayajonini ham nazorat qilishi kerak. Ayniqsa, sinf oldida ijro etish, nazorat mashg'ulotlari yoki konsertlarda qatnashish ayrim o'quvchilarda kuchli hayajon paydo qilishi mumkin. Bunday holatlarda o'quvchining o'ziga bo'lgan ishonchi, tayyorgarlik darajasi va psixologik tayanchning mavjudligi muhim ahamiyatga ega. Pedagog mashg'ulotlarda kichik ijro vaziyatlarini tashkil etish, nafasni me'yorlashtirish, diqqatni musiqiy vazifaga yo'naltirish va o'zini baholash ko'nikmalarini rivojlantirish orqali o'quvchining ijro jarayoniga moslashishiga yordam berishi mumkin.

Musiqiy qobiliyatlarning rivojlanishi musiqiy eshitish faoliyati bilan bevosita bog'liq. Musiqiy eshitish tovush balandligi, davomiyligi, tembri, dinamikasi va tovushlar o'rtasidagi munosabatlarni farqlash imkonini beradi. Fortepiano mashg'ulotlarida o'quvchi nota matnida ko'rsatilgan tovushlarni aniq ijro etish bilan birga, ularning jarangini tinglashi, intonatsion va ritmik munosabatlarni anglashga harakat qilishi lozim. Musiqiy eshitishning rivojlanishi o'quvchining o'z ijrosidagi xatolarni aniqlash va ularni tuzatish qobiliyatini ham kuchaytiradi. Shu sababli dars

jarayonida tovushlarni taqqoslash, melodik parchalarni eshitib takrorlash, ritmik shakllarni aniqlash va ijro etilgan asarni tinglab tahlil qilish kabi topshiriqlardan foydalanish maqsadga muvofiq. Ushbu faoliyatlar musiqiy idrokni faollashtirish va ijroni ongli nazorat qilish ko'nikmalarini shakllantirishga yordam beradi.

Musiqiy xotira ham fortepiano ijrochiligining muhim psixologik tarkibiy qismi hisoblanadi. O'quvchi asarni o'rganish jarayonida nota matnini, ritmik tuzilmani, melodik yo'nalishni, barmoqlash tartibini va musiqiy jumlar ketma-ketligini eslab qoladi. Bunda eshitish, ko'rish, harakat va mantiqiy xotira o'zaro hamkorlikda ishtirok etadi. Asarni faqat mexanik takrorlash orqali yodlash ayrim vaziyatlarda ijro davomida to'xtab qolish yoki musiqiy tuzilmani yo'qotish xavfini oshirishi mumkin. Shuning uchun asarni mazmuniy qismlarga ajratish, garmonik va shakliyl tuzilishini anglash, alohida jumalarni tahlil qilish va turli nuqtalardan ijroni boshlash kabi usullar muhimdir. Bunday yondashuv o'quvchining musiqiy materialni chuqurroq anglashiga va ijroni xotira asosida ishonchli boshqarishiga yordam beradi.

Ritm tuyg'usi o'smirlarning musiqiy qobiliyatlari tarkibida alohida ahamiyatga ega. Ritmik aniqlik musiqiy asarning ichki harakatini, urg'ularini va vaqt jihatidan tashkil etilishini to'g'ri ifodalash imkonini beradi. Forteplano ijrosida ritmik barqarorlikni saqlash, turli davomiylikdagi tovushlarni farqlash, pauzalarni to'g'ri bajarish va murakkab ritmik guruhlarini anglash talab qilinadi. O'quvchining ritm tuyg'usi yetarlicha rivojlanmagan bo'lsa, u asar tempini barqaror ushlashda yoki ikki qo'l harakatlarini muvofiqlashtirishda qiyinchiliklarga duch kelishi mumkin. Bunday vaziyatlarda metronomdan foydalanish, ritmik shakllarni alohida mashq qilish, sanash va harakat orqali ritmni his etish kabi metodlar qo'llanilishi mumkin. Muhimi, ritmik mashqlar o'quvchining musiqiy idrokini rivojlantirishga xizmat qilishi va mexanik bajarish bilan cheklanib qolmasligi lozim.

O'smirlik davrida ijodiy tafakkur va badiiy tasavvurning rivojlanishi forteplano ta'limining mazmunini boyitadi. Musiqiy asarni ijro etish jarayoni nafaqat nota belgilarini to'g'ri bajarish, balki asarning obrazli mazmunini anglash va uni tovushlar orqali ifodalashni ham talab etadi. O'quvchi asarning xarakteri, kayfiyati, uslubiy xususiyatlari va badiiy rivojlanishini tushunishi orqali ijroga ongli munosabat bildiradi. Pedagog o'quvchini asar haqida mustaqil fikr yuritishga, turli ijro talqinlarini taqqoslashga va tanlangan ifoda vositalarini asoslashga undashi mumkin. Bunday yondashuv o'quvchining musiqiy tafakkurini rivojlantiradi, uning ijro jarayonidagi mustaqilligini kuchaytiradi va musiqiy asarga ijodiy munosabatini shakllantiradi.

O'smirlarning psixologik xususiyatlarini hisobga olish pedagogik muloqotning mazmunini ham belgilaydi. Mazkur yosh davrida o'quvchilar o'z fikrlarini bildirish, mustaqillikka erishish va o'z faoliyatiga nisbatan hurmat bilan munosabatda bo'linishini istaydilar. Shu sababli forteplano o'qituvchisining haddan tashqari buyruqbozlikka asoslangan yondashuvi o'quvchining tashabbusini cheklashi mumkin.

Aksincha, aniq talablar, izohli ko'rsatmalar, hamkorlik va o'zaro hurmatga asoslangan muloqot o'quvchining mashg'ulotlarda faol ishtirok etishiga yordam beradi. Pedagog xatolarni tanqid qilishda ularning sabablarini tushuntirishi, tuzatish usullarini ko'rsatishi va o'quvchining o'z fikrini bildirishiga imkon yaratishi lozim. Bunday muhit o'quvchining mas'uliyatini oshirish bilan birga, uning mustaqil o'rganish ko'nikmalarini ham rivojlantiradi.

Fortepiano o'qitish jarayonida individual yondashuvning ahamiyati o'quvchilarning musiqiy tayyorgarligi, psixologik xususiyatlari va ijrochilik imkoniyatlari o'rtasidagi farqlar bilan izohlanadi. Ayrim o'quvchilar murakkab nota matnlarini tez o'zlashtirishi mumkin, boshqalarga esa ritmik yoki texnik qiyinchiliklarni yengish uchun ko'proq vaqt talab etiladi. Individual yondashuv barcha o'quvchilarga bir xil maqsad qo'yishdan voz kechishni emas, balki umumiy ta'lim maqsadlariga erishish yo'llarini ularning imkoniyatlariga moslashtirishni anglatadi. Bunda repertuarni tanlash, mashqlar hajmini belgilash, ijro sur'atini tartibga solish va mustaqil topshiriqlarni rejalashtirish muhim vositalar hisoblanadi. O'quvchining rivojlanish dinamikasini muntazam kuzatish pedagogga ta'lim usullarini o'z vaqtida o'zgartirish imkonini beradi.

O'smirlarning musiqiy qobiliyatlarini rivojlantirishda mustaqil mashg'ulotlar alohida o'rin tutadi. Fortepiano ijrochiligi muntazam takrorlash, texnik ko'nikmalarni mustahkamlash va musiqiy asarni chuqur o'zlashtirishni talab qiladi. Dars davomida o'qituvchi tomonidan berilgan ko'rsatmalar o'quvchining keyingi mustaqil faoliyati uchun asos bo'lib xizmat qiladi. O'quvchi mashg'ulotni rejalashtirish, murakkab qismlarni aniqlash, mashq qilish sur'atini tanlash, xatolarni qayd etish va erishilgan natijalarni baholashni o'rganishi kerak. Mustaqil ishni tashkil etishda aniq vazifalar berish, ularning bajarilish tartibini tushuntirish va keyingi darsda natijalarni muhokama qilish samarali hisoblanadi. Ushbu jarayon o'quvchining o'z ta'limi uchun mas'uliyatini kuchaytiradi va ijrochilik faoliyatida ongli yondashuvni shakllantiradi.

Musiqiy qobiliyatlarni rivojlantirishda zamonaviy pedagogik texnologiyalardan maqsadli foydalanish ham dolzarb masalalardan biridir. Raqamli audioyozuvlar, elektron nota materiallari, metronom dasturlari va fortepiano ijrosini qayta tinglash imkoniyatlari o'quvchining mustaqil faoliyatini qo'llab-quvvatlashi mumkin. O'z ijrosini yozib olish va qayta tinglash orqali o'quvchi ritmik noaniqliklar, dinamik kamchiliklar va musiqiy jumlashdagi muammolarni aniqlash imkoniyatiga ega bo'ladi. Shu bilan birga, texnologiyalarni qo'llash aniq pedagogik maqsadga muvofiq amalga oshirilishi lozim. Ular jonli ijro, o'qituvchi bilan bevosita muloqot va musiqiy asarning badiiy mazmunini anglash o'rnini egallamasligi, balki ushbu faoliyatlarni to'ldirishi kerak. Texnologiyalarning samarali qo'llanishi o'quvchining individual ehtiyojlari va ta'lim sharoitlariga bog'liq.

Mavzuning dolzarbligi musiqiy ta'lim natijalarini baholash masalasi bilan ham bog'liq. Fortepiano darslarida o'quvchining rivojlanishini faqat asarni xatosiz ijro etishi yoki belgilangan texnik talablarni bajarishi bilan o'lchash yetarli emas. Baholash jarayonida musiqiy eshitish, ritmik aniqlik, xotira, ijro texnikasi, tovush sifati, badiiy ifoda, mustaqil ishlash va o'z faoliyatini tahlil qilish ko'nikmalari ham hisobga olinishi zarur. O'quvchining boshlang'ich tayyorgarligi bilan keyingi natijalarini taqqoslash uning individual rivojlanish sur'atini aniqlashga yordam beradi. Aniq mezonlar asosida berilgan teskari aloqa o'quvchiga o'z yutuq va kamchiliklarini anglash, keyingi maqsadlarini belgilash va mashg'ulotlarni rejalashtirish imkonini yaratadi.

Musiqiy qobiliyatlar rivojlanishining qonuniyatlarini o'rganish pedagogik amaliyotda uchraydigan muammolarni aniqlash va ularni ilmiy asoslangan usullar orqali hal etishga yordam beradi. Jumladan, o'quvchilarning musiqiy tayyorgarligidagi farqlar, mashg'ulotlarga qiziqishning pasayishi, mustaqil mashq qilishdagi qiyinchiliklar, ijro paytidagi hayajon va texnik vazifalarni badiiy talqin bilan uyg'unlashtira olmaslik kabi holatlar alohida tahlilni talab qiladi. Ushbu muammolarni bartaraf etishda pedagogik kuzatish, o'quvchining ehtiyojlarini aniqlash, maqsadli mashqlarni tanlash va natijalarni muntazam baholash muhim ahamiyatga ega. Muammolarga individual yondashish ta'lim jarayonining moslashuvchanligini oshiradi va o'quvchining musiqiy imkoniyatlarini samarali rivojlantirishga sharoit yaratadi.

Shu jihatdan, o'smirlik davri musiqiy qobiliyatlarining rivojlanish qonuniyatlari va fortepiano o'qitish jarayonidagi psixologik xususiyatlarini ilmiy tahlil qilish musiqa pedagogikasi uchun muhim nazariy va amaliy vazifalarni belgilaydi. Ushbu mavzuni o'rganish musiqiy qobiliyatlarning tarkibiy qismlarini, ularning o'zaro aloqalarini, o'smirlarning individual va yosh xususiyatlarini hamda pedagogik ta'sir vositalarining samaradorligini tushunishga yordam beradi. Natijada fortepiano ta'limini o'quvchining psixologik ehtiyojlariga mos ravishda tashkil etish, uning musiqiy idroki va ijodiy tafakkurini rivojlantirish hamda mustaqil ijrochilik faoliyatini qo'llab-quvvatlash uchun zarur ilmiy-metodik asoslar shakllanadi.

Tadqiqotning asosiy maqsadi o'smirlik davrida musiqiy qobiliyatlarning rivojlanish qonuniyatlarini ilmiy-nazariy jihatdan o'rganish, fortepiano o'qitish jarayonida namoyon bo'ladigan psixologik xususiyatlarni aniqlash hamda o'quvchilarning musiqiy salohiyati, ijrochilik mahorati va ijodiy tafakkurini rivojlantirishga yo'naltirilgan pedagogik yondashuvlarni asoslashdan iborat. Ushbu maqsadga erishish o'smirlarning yosh xususiyatlari, musiqiy faoliyatga bo'lgan munosabati, bilish jarayonlari va individual imkoniyatlarini o'zaro bog'liq holda tahlil qilishni talab etadi.

Tadqiqot maqsadidan kelib chiqib, musiqiy qobiliyatlarning psixologik mohiyatini ochib berish, o'smirlik davrida eshitish, xotira, diqqat va ritm tuyg'usining

rivojlanish xususiyatlarini o'rganish, fortepiano mashg'ulotlarida individual yondashuvning ahamiyatini aniqlash hamda o'quvchilarning mustaqil ijrochilik faoliyatini rivojlantirish imkoniyatlarini tahlil qilish asosiy vazifalar sifatida belgilanadi. Shuningdek, musiqiy motivatsiyani mustahkamlash, emotsional barqarorlikni qo'llab-quvvatlash, o'z-o'zini baholash ko'nikmalarini shakllantirish va ta'lim samaradorligini oshirishga xizmat qiluvchi metodik tavsiyalarni ishlab chiqish ham tadqiqot vazifalari qatoriga kiradi.

Tadqiqotning obyekti o'smirlik davridagi o'quvchilarning musiqiy qobiliyatlarini rivojlantirishga yo'naltirilgan fortepiano ta'limi jarayonidan iborat. Mazkur obyekt doirasida o'quvchilarning musiqiy bilimlarni o'zlashtirishi, ijrochilik ko'nikmalarini egallashi, musiqiy asarlarni idrok etishi va mustaqil ijodiy faoliyatga jalb etilishi o'rganiladi.

Tadqiqotning predmeti o'smirlik davrida musiqiy qobiliyatlarning rivojlanish qonuniyatlari, fortepiano o'qitish jarayonida namoyon bo'ladigan psixologik xususiyatlar, pedagogik ta'sir usullari, individual yondashuv tamoyillari va musiqiy-ijrochilik ko'nikmalarini shakllantirish mexanizmlarini qamrab oladi.

Tadqiqotning nazariy asoslarini shakllantirishda ilmiy-pedagogik va psixologik adabiyotlarni o'rganish, tahlil qilish, qiyoslash, umumlashtirish va tizimlashtirish metodlaridan foydalanish nazarda tutiladi. Ushbu metodlar musiqiy qobiliyatlarning mohiyati, ularning tarkibiy qismlari va rivojlanish xususiyatlari haqidagi ilmiy qarashlarni o'rganishga imkon beradi. Forteplano ta'limining psixologik xususiyatlarini tahlil qilishda esa pedagogik kuzatish, o'quv faoliyatini tahlil qilish va musiqiy ijro natijalarini mezonlar asosida baholash kabi metodlar qo'llanishi mumkin.

Tadqiqot amaliy tajriba bilan davom ettiriladigan bo'lsa, o'smirlarning musiqiy qobiliyatlarini aniqlashga yo'naltirilgan topshiriqlar, suhbatlar, so'rovnomalar va pedagogik kuzatish natijalaridan ham foydalanish mumkin. Bunday yondashuv nazariy xulosalarni ta'lim amaliyoti bilan bog'lash, o'quvchilarning individual rivojlanish xususiyatlarini aniqlash va pedagogik tavsiyalarning qo'llanish imkoniyatlarini baholashga xizmat qiladi.

Tadqiqotning nazariy ahamiyati o'smirlik davrida musiqiy qobiliyatlarning rivojlanishiga ta'sir etuvchi psixologik va pedagogik omillarni tizimli ravishda yoritish bilan belgilanadi. Musiqiy eshitish, xotira, diqqat, ritm tuyg'usi, ijodiy tafakkur va emotsional munosabatning fortepiano ijrochiligidagi o'rnini tahlil qilinishi musiqa pedagogikasining nazariy asoslarini boyitishga yordam beradi. Shuningdek, o'quvchilarning yosh va individual xususiyatlarini hisobga olgan holda ta'lim mazmunini tashkil etish masalalarini o'rganish pedagogik jarayonning psixologik qonuniyatlarini chuqurroq anglash imkonini beradi.

Tadqiqotning amaliy ahamiyati uning natijalaridan musiqa o'qituvchilarining fortepiano mashg'ulotlarini rejalashtirish, o'quvchilarning individual imkoniyatlariga

mos repertuar tanlash, musiqiy qobiliyatlarni rivojlantirishga yo'naltirilgan mashqlarni tashkil etish va ijrochilik natijalarini baholashda foydalanish mumkinligi bilan izohlanadi. Taklif etiladigan metodik yondashuvlar o'quvchilarning mustaqil mashq qilish ko'nikmalarini rivojlantirish, musiqiy asarlarni ongli o'zlashtirish va badiiy talqin madaniyatini shakllantirishga yordam berishi mumkin.

Tadqiqotning ilmiy-amaliy yo'nalishi o'smirlik davrida musiqiy qobiliyatlarni rivojlantirishning psixologik shart-sharoitlarini fortepiano o'qitish metodikasi bilan bog'liq holda o'rganishga qaratiladi. Bunda o'quvchining musiqiy tayyorgarligi, bilish jarayonlari, emotsional holati, mashg'ulotlarga bo'lgan qiziqishi va ijrochilik tajribasi o'zaro bog'liq omillar sifatida qaraladi. Mazkur omillarni hisobga olish pedagogga ta'lim jarayonini maqsadli tashkil etish, topshiriqlarni o'quvchining imkoniyatlariga moslashtirish va musiqiy rivojlanishdagi qiyinchiliklarni o'z vaqtida aniqlash imkonini beradi.

Tadqiqot doirasida fortepiano ta'limining samaradorligini oshirish uchun musiqiy-nazariy bilimlarni amaliy ijro bilan uyg'unlashtirish, eshitish nazoratini rivojlantirish, musiqiy xotirani mustahkamlash, ritmik aniqlikni shakllantirish va o'z-o'zini baholash ko'nikmalarini takomillashtirishga alohida e'tibor qaratiladi. Ushbu yo'nalishlar o'quvchilarning musiqiy faoliyatda mustaqil qaror qabul qilishi, ijrodagi kamchiliklarni anglab yetishi va o'z rivojlanishini ongli ravishda boshqarishiga ko'maklashadi.

O'smirlik davri musiqiy qobiliyatlarining rivojlanish qonuniyatlari va fortepiano o'qitish jarayonidagi psixologik xususiyatlarini o'rganish musiqa ta'limini shaxsga yo'naltirilgan va ilmiy asoslangan tarzda tashkil etish uchun muhim ahamiyatga ega. O'smirlarning yoshga xos psixologik xususiyatlarini, musiqiy idrokini, xotirasini, diqqatini, ritm tuyg'usini va ijodiy tafakkurini hisobga olish ta'lim jarayonining mazmunini takomillashtirishga xizmat qiladi. Shu bilan birga, o'quv motivatsiyasini qo'llab-quvvatlash, mustaqil mashg'ulotlarni to'g'ri tashkil etish va individual yondashuvni ta'minlash fortepiano ijrochiligi ko'nikmalarining izchil rivojlanishi uchun zarur shart-sharoitlarni yaratadi.

Mazkur mavzuning ilmiy tahlili musiqiy qobiliyatlarni rivojlantirishni faqat texnik mahoratni shakllantirish bilan cheklamasdan, o'quvchining hissiy, intellektual, ijodiy va estetik kamolotini qamrab oladigan yaxlit pedagogik jarayon sifatida talqin etish imkonini beradi. Shu sababli fortepiano o'qitish jarayonida psixologik va pedagogik omillarni uyg'unlashtirish, o'quvchilarning individual rivojlanish xususiyatlarini muntazam o'rganish hamda samarali metodlardan foydalanish zamonaviy musiqa ta'limining muhim vazifalaridan biri hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. КБ Холиков. Музыкальная педагогика и психология. Вестник науки и образования, 58-61 1 (4), 1 (4), 58-61
2. КБ Холиков. Модульная музыкальная образовательная технология как важный фактор развития учебного процесса по теории музыки. Scientific progress 2 (4), 370-374
3. КБ Холиков. Теоретические особенности формирования музыкальных представлений у детей школьного возраста. Scientific progress 2 (4), 96-101
4. КБ Холиков. Роль электронного учебно-методического комплекса в оптимизации музыкального обучение в общеобразовательной школе. Scientific progress 2 (4), 114-118
5. КБ Холиков. Необходимые знание в области проектирования обучения музыкальной культуры Узбекистана. Scientific progress 2 (6), 952-957
6. КБ Холиков. Проблематика музыкальной эстетики как фактическая сторона повествования. Science and Education 3 (5), 1556-1561
7. КБ Холиков. Роль педагогических принципов метода моделирования, синтеза знаний при моделировании музыкальных систем. Science and Education 3 (3), 1032-1037
8. КБ Холиков. О принципе аддитивности для построения музыкальных произведения. Science and Education 4 (7), 384-389
9. КБ Холиков. Музыкальное образование и имитационное моделирование процесса обучения музыки. Science and Education 3 (3), 1020-1025
10. КБ Холиков. Обученность педагогике к освоению учащихся сложным способам деятельности. Science and Education 5 (2), 445-451
11. КБ Холиков. Уровень и качество усвоения предмета музыки, закрепление памяти и способности учащихся. Science and Education 5 (2), 452-458
12. КБ Холиков. Конструирование потока информации в балансировке разделения познания и поведение абстрактного воздействия на мозг человека. Science and Education 6 (1), 28-34
13. КБ Холиков. Звуковой ландшафт человека и гармоническая структура головного мозга. Science and Education 6 (1), 21-27
14. КБ Холиков. Приёмы формирования музыкально теоретический интересов у детей младшего школьного возраста. Science and Education 4 (7), 357-362
15. КБ Холиков. Преобразование новых спектров при синхронном использование методов и приёмов музыкальной культуре. Science and Education 4 (7), 107-120

16. КБ Холиков. Психолого-социальная подготовка студентов. Социальный педагог в школе: методы работы. Science and Education 4 (3), 545-551
17. КБ Холиков. Обширные знания в области музыкальных наук Узбекистана и порядка функционального взаимодействия в сфере музыки. Scientific progress 2 (6), 940-945
18. КБ Холиков. Эстетическое воспитание молодёжи школьного возраста в сфере музыки. Science and Education 3 (5), 1542-1548
19. КБ Холиков. BMSM sharoitida puflama cholg 'ularni o 'qitish jarayonining nazariy modeli. Science and Education 6 (12), 379-384
20. КБ Холиков. Doira ta'limida davlat ta'lim standartlarini takomillashtirish yo 'nalishlari. Science and Education 6 (12), 357-361
21. КБ Холиков. BMSM muassasalarida doira pedagogikasi mutaxassislarni tayyorlash tizimi. Science and Education 6 (12), 346-350
22. КБ Холиков. Musiqa kollejlarida zarbli cholg 'ular kafedralarining faoliyatini optimallashtirish. Science and Education 6 (12), 362-366
23. КБ Холиков. BMSM o 'quvchilarida puflama cholg 'ularni o 'rgatishning nazariy-pedagogik asoslarini takomillashtirish. Science and Education 6 (12), 391-396
24. КБ Холиков. Uzluksiz ta'lim tizimida milliy zarbli cholg 'ular o 'qitish metodologiyasi. Science and Education 6 (12), 351-356
25. КБ Холиков. Doira o 'qituvchilarini malaka oshirish tizimining ilmiy-amaliy asoslari. Science and Education 6 (12), 367-372
26. КБ Холиков. Puflama cholg 'ularni o 'rgatishda nazariy tayyorgarlikni shakllantirishning pedagogik mexanizmlari. Science and Education 6 (12), 373-378
27. КБ Холиков. BMSMda puflama cholg 'ularni o 'qitishning ilmiy-nazariy konsepsiyasini ishlab chiqish. Science and Education 6 (12), 385-390
28. КБ Холиков. Puflama cholg 'ularni o 'qitishda nazariy tayyorgarlikni shakllantirishning ilmiy-pedagogik asoslari. Science and Education 6 (12), 339-345
29. КБ Холиков. Психофизиологическая перестройка нейрона во время изучения музыкального произведения. Science and Education 5 (6), 123-128
30. КБ Холиков. Компонент технологии обучения как средство повышения мотивации изучения музыки на среднем этапе общеобразовательной школы. Science and Education 4 (9), 228-235